

נאמר "לא תבא אל ביתו לעבוט עבוטו, בחוץ תעמוד, והיה האיש אשר אתה נושה בו, יוציא אליך את העבוט החוצה".

ממשמע שנאמר "בחוץ תעמוד", וכי איני יודע מכך שהאיש אשר אתה נושה בו יוציא את העבוט החוצה? אלא מה תלמוד לומר "והאיש"?

לרבות שליח בית דין.

מאי לאו, שליח בית דין דינו כלוה, וכשם שהלווה רשאי להיכנס לביתו שלו כדי להוציא את המשכון, כך גם שליח הבית דין רשאי להיכנס לבית הלווה לגבות את המשכון,

והכתוב הכי קאמר: בחוץ תעמוד, והאיש, היינו שליח בית דין, וכן הלווה אשר אתה נושה בו, יוציא לך את העבוט החוצה. ודלא כשמואל.

ק"ג-ב ודחינן: לא, הברייתא ריבתה שדין שליח בית דין יהיה כדין המלוה, כשם שהמלווה אינו רשאי להיכנס לבית הלווה, אף שליח בית דין אינו רשאי,

והכתוב הכי קאמר: בחוץ תעמוד, אתה והאיש, שליח בית דין. ואשר אתה נושה בו, הלווה, הוא זה שיוציא אליך את העבוט החוצה (243).

תא שמע רביה מברייתא, ששנינו בה :

כתיב [שמות כב] "אם חבל תחבל שלמת רעך, עד בא השמש תשיבנו לו". מצינו

שהותר לחבול את בגד הלווה, ובתנאי שיחזירנו כלילה, בשליח בית דין הכתוב מדבר.

אתה אומר בשליח בית דין הכתוב מדבר, או אינו אלא כבעל חוב הבא לחבול את הלווה,

כשהוא אומר [דברים כד] "לא תבא אל ביתו לעבוט עבוטו", הרי בעל חוב אמור, וכבר נאסר עליו לגשת לבית הלווה.

הא מה אני מקיים "אם חבל תחבל שלמת רעך", בהכרח בשליח בין דין הבא למשכן את הלווה הכתוב מדבר,

ומשמע שהותר לשליח בית דין לחבול את הלווה, דסתם לשון חבלה היינו בעל כרחו של הנחבל, ואם כן מצינו רביה ששליח בית דין נכנס לבית הלווה למשכנו. ודלא כשמואל.

ומסקינן: הא דאמר שמואל שאסור לשליח בית דין להיכנס לבית הלווה, במחלוקת תנאי היא שנויה!

דתנאי: שליח בית דין שבא למשכנו ללווה, לא יכנס לביתו למשכנו, אלא עומד מבחוץ, והלה מוציא לו משכנו, שנאמר [דברים כד] "בחוץ תעמוד, והאיש".

אלמא דרשינן כדשמואל, שתיבת "והאיש" היא המשך לדין המלווה, "בחוץ תעמוד", המלווה וכן האיש, שליח בית דין, שניהם יעמדו בחוץ, והלווה יוציא לך את העבוט

243. בנתיב החסד [זו ו] ביאר שאף למסקנת הגמרא ניתן לפרש את הפסוק כפשוטו שתיבת

"והאיש" היא התחלה של "אתה נושה בו", על פי מה שאמרו - כל המעשה את חבירו לדבר

(244). החוצה.

וממשיכה הברייתא ואומרת:

ושליח בית דין⁽²⁴⁶⁾ הבא למשכנו, לא ימשכנו דברים שעושיין בהן אוכל נפש, שנאמר "לא יחבול ריחיים ורכב כי נפש הוא חובל", ודרשו חכמים מסיום הפסוק "כי נפש הוא חובל", לרבות כל כלי אוכל נפש, שאסור לחובלם.

ונתן, משאיר ללווה מטה אחת כדי לאכול עליה, ומטה נוספת לשינה.

ומשאיר לו מצע, כסוי למיטה עשוי לבד, ללווה שהיה עשיר והורגל במצע נוח,

ומשאיר מטה לאכילה ומטה לשינה ומפין,

ותניא אידך, בעל חוב שבא למשכנו ללווה, לא יכנס לביתו למשכנו, אלא עומד בחוץ, והלה נכנס, ומוציא לו משכנו שנאמר "בחוץ תעמוד".

ואילו שליח בית דין שבא למשכנו, הרי זה נכנס לביתו, וממשכנו. דרשינן כך "בחוץ תעמוד", אתה המלווה, ואילו האיש, שליח בית דין ואשר אתה נושה בו, הלווה, יוצא לך את העבוט.

ומשמע שמותר לשליח בית דין להיכנס לבית הלווה, ועל כך אמרה התורה אם חבול תחבול על ידי שליח בית דין את שלמת רעך, עד בא השמש תשיבנו לו⁽²⁴⁵⁾.

אלא שאם לקח את בגדו יחזירונו עד בא השמש, והקשה השיטה, דבערכין מקשינן על רבא האומר כל מאי דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני, מחובל משכון באיסור דתנן מחזיר את המחרישה ביום וכו' אלמא אף על פי שעשה איסור קנה את המשכון, ומתריצין שאני התם דאמר קרא עד בא השמש תשיבנו לו, דמשמע שלפני כן אינו צריך להחזיר ובהכרח משום שקנה את המשכון,

מבואר שהכתוב עד בא השמש נאמר על החובל באיסור דהיינו המלווה עצמו ולא על השליח בית דין, וכתב, דצריך לומר שסוגיין כאביי דאמר כל מאי דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד מהני.

246. ברמב"ם ובשיטה משמע שמדובר בשליח בית דין, אבל הרא"ש בשם רבינו תם פירש שמכאן ואילך מדובר במלווה שבא לגבות ועיין הערה הבאה.

מצווה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאו, והכא נמי כשהשליח בית דין כופהו להיכנס ולהוציא את המשכון נקרא הדבר על שמו, וזהו שכתוב והאיש אשר אתה נושה בו יוציא אליך, היינו שעל ידי אותו האיש שהוא שליח בית דין יוציא אליך הלווה את העבוט.

244. קשה, למאן דסבר כשמואל כיצד נלמד הפסוק אם חבול תחבול שלמת רעך דמשמע שיש היתר לשליח בית דין להיכנס לבית הלווה, ותירץ הר"ן דסבירא ליה שגם אם ניתחו מחוץ לביתו הוי חבלה ועל כך נאמר אם חבול מחוץ לביתו עד בא השמש תשיבנו לו, וכך פירש התוספות ר"ד בדברי שמואל.

245. נמצא שלכולי עלמא הפסוק דאם חבול תחבול שלמת רעך נאמר על שליח בית דין הממשכן בהיתר, אלא ששמואל מוקי בשליח בית דין המנתח חוץ לבית דין, והנך דפליגי סוברים שמותר לשליח בית דין להיכנס לביתו,

ומצע, נלמד מהאמור בערכין "החיייהו מערכך", שאף על המלווה מוטל החיוב להחיות את הלווה.

ואם כן, רק לו, לבעל חוב עצמו, משיירים. אבל לא לאשתו, ולא לבניו ולבנותיו, משום שלא מוטל על המלווה להחיות את בני ביתו של הלווה.

ומסיימת הברייתא: **בדרך שמפדרין לבעל חוב, כשבאים לגבות מנכסיו, כך מפדרין בערכין, כשאין למעריך לשלם כפי מה שהתחייב.**

ותמהינן: **כלפי לויא** — שנינו כאן דבר הפוך! שהרי עיקר סידור, בערכין בתיב, ומערכין למדים בגזירה שווה שאף לבעל חוב מסדרים,

אלא אימא הכי, בדרך שמפדרין בערכין, כך מפדרין בבעל חוב.

מצע של קנים לעני, שמורגל בשינה על קנים⁽²⁴⁷⁾.

משום שצריך "לסדר לבעל חוב", דהיינו, להשאיר לחייב את הדברים שהוא זקוק להם כדי חייו.

ואת דין הסידור לבעל חוב למדו חכמים מערכין,

המקבל עליו לתת להקדש ערך עצמו, ואין לו לשלם כפי ערכו, נאמר בתורה: "ואם מך הוא מערכך, והעמידו לפני הכהן, והעריך אותו". ודרשו חכמים את הלשון "ואם מך הוא מערכך" — החייהו מערכך. לומר, שעל הכהן לשייר למעריך כדי חייו, וכיוון שגם בבעל חוב נאמר "כי ימוך אחיך, דרשו חכמים, שאף בבעל חוב מסדרים לו ומשאירים לו כדי חייו⁽²⁴⁸⁾.

נמצא לפי זה, מה שאמרו משיירים מיטה

ומחרישה אינו זקוק להם אלא או ביום או בלילה.

ובהגהות לשולחן ערוך [צז נה] כתב הגר"א בכיבור דעת הרמב"ם שאם המלווה בא להיפרע מהלווה עליו לסדר לו כמו בערכין דהתם מבואר שמשאירים לו הרבה דברים כמו תפילין ומזון וכסות יב' חודש וכדומה, אבל המשנה והברייתא בסוגיין עוסקות במלווה שבא למשכן בלבד ולא להיפרע, שעל כך נאמר משייר לו מיטה ומצע או מיטה ומפץ, ואת שאר כלי תשמישו נוטל ומחזיר כשהלווה נזקק להם. ולפי זה אף הרמב"ם יסבור כפי שחילק הרמב"ן בין מצע לכו.

248. הרשב"א נקט שאת כל הדברים שמסדרים בערכים מסדרים גם בבעל חוב, ולדעת הרמב"ם תלוי אם לקח לשם פרעון או לשם גבייה. [ראה

247. כאן משמע שעל השליח בית דין להשאיר מיטה ואינו יכול לקחתה, ואילו במשנה מבואר שנוטל כר ומחרישה ומחזיר כאשר הלווה זקוק, והביא הרא"ש בשם רבינו תם המפרש דהברייתא כאן עוסקת במלווה שבא להיפרע מהלווה דמותר לו להיכנס לביתו ולמשכנו, ומכל מקום עליו לסדר לבעל חוב ולהשאיר לו כדרך שמסדרים בערכין, אבל המשנה עוסקת במלווה הרוצה למשכן בלבד, שאם ירצה יכול למשכן אף מיטה ומצע, ולדעת רש"י דפירש שהמשנה מדברת בעבר ולקח הברייתא מדברת בחיובו של המלווה מעיקר הדין להשאיר ללווה כדי חייו.

ובהגהות הגר"א הביא בשם הרמב"ן שחירץ, שמיטה ומצע הלווה זקוק להם ביום ובלילה לכן אסור למלווה לקחתם מעיקרא, מה שאין כן כר

ומשום כך משיירים ללווה שתי מיטות, כדי שאם ירצה לישון לאחר אכילתו, יזדקק לקום וללכת עד למיטה השנייה המיועדת לשינה, ולא יסתכן באכילה ללא הליכה אחריה.

תני תנא קמיה דרב נחמן: כדרך שמסדרין בערכין כך מסדרין כבעל חוב.

אמר ליה רב נחמן: השתא דאמר רבן שמעון בן גמליאל, שאם עברו שלושים יום מזמן הפרעון זבוני מזבנין ליה, מוכרים את המשכון, ואין מחזירין לו את הכר ואת המחרישה, תיקשי: וכי יתכן שפדורי מסדרין ליה ללווה!? והרי מוכרים לו אפילו את כלי תשמישו שהוא צריך להם.

ותמהה הגמרא על רב נחמן: **ומי מזבנין ליה כדאמר רב נחמן?**

והתנן: מחזיר את הכר בלילה ואת המחרישה ביום. ומשמע שלעולם נוטל המלווה את הכר ביום ומחזירו בלילה, ואין מוכרים מנכסי הלווה. ובהכרח שתנא קמא חולק על רבן שמעון בן גמליאל, וסבירא ליה שאכן מסדרים לבעל חוב,

ומבאר הגמרא: **תנא, אותו האמורא ששנה ברייתא זו לפני רב נחמן, כרבן שמעון בן גמליאל תנא קמיה.**

ולכן, **הכי קאמר ליה רב נחמן: האיך יתכן לשנות כדברך, שרבן שמעון בן גמליאל אומר, כדרך שמסדרים בערכין, כך מסדרין לבעל חוב.**

אמר מר: נותן מטה ומטה ומצע לעשיר, מטה ומטה ומפיץ לעני,

והוינן בה, **למאן נותנים את שתי המיטות?**

אילימא לאשתו ולבניו ולבנותיו, הא אמרת, לו מסדרים, אבל לא לאשתו ולבניו ולבנותיו!

אלא בהכרח, אידי ואידי זו וזו, שתי המיטות, משאירים לדידה,

ותמהינן: **תרתוי למה לי? מדוע לא די לו במיטה אחת,**

ומתריצין: **הדא דאכיל עלה, יושב עליה בזמן אכילתו. וחדא דוג, ישן עלה, ולא די במיטה אחת לישן ולאכול עליה.**

כדשמואל, דאמר שמואל: כל מילי, כל סוג מחלה, ידענא אסתייהו, יודע אני למצוא לו רפואה, לבר מהני תלת, חוץ לשלש מחלות שנגרמות מהסיבות הבאות:

א. מאן דאכיל אהינא מרירא, תמר מר אליבא ריקנא, קודם שטעם דבר מה.

ב. ומאן דאמר מיתנא דכיתנא רטיבא, הקושר בגד כותנה לח אחרציה במותניו, ומצטנן מכך.

ג. ומאן דאכיל נהמא ולא מסני ארבעה גרמידי, האוכל לחם ואינו צועד לאחר אכילתו ארבע אמות⁽²⁴⁹⁾,

דווקא במעיל משי, ואת ההפרש בין מעיל המשי למעיל הצמר יקח המלווה בחובו. (250)

נמצא שאף רבן שמעון בן גמליאל סובר שמסדרין לבעל חוב, ואם כן מאין לו לרב נחמן שלדעת רבן שמעון בן גמליאל אין מסדרים.

ומתרצינן: **אי סלקא דעתך דאית ליה לרבן שמעון בן גמליאל האי סברא**, שמסדרין לבעל חוב כדי חייו, לא היתה לבית דין אפשרות למכור חלק מנכסיו לפרעון החוב,

משום דליכא מידי דלא חזי ליה! אין בנכסיו חפץ שאינו ראוי לו, ולכן אי אפשר להחליף לו את מעיל המשי למעיל צמר,

דאמר אביי: רבן שמעון בן גמליאל ורבי שמעון ורבי ישמעאל ורבי עקיבא, כוליהו סבירא להו: כל ישראל בני מלכים הן;

רבן שמעון בן גמליאל — דתנן: אין מטלטלין בשבת לא את הלוח, מין קטנית, ולא את החרדל, לפי שאינם ראויים למאכל אדם. **רבן שמעון בן גמליאל מתיר בטלטול את הלוח, מפני שהוא מאכל לעורבין,** וישראל בני מלכים הם, ודרך בני מלכים לגדל עורבים לשחק בהן. (251)

רבי שמעון — דתנן: **בני מלכים סכין שמן וורד על גבי מכותיהן בשבת, שכן דרכן לסוך בחול.** רבי שמעון אומר כל ישראל בני מלכים הן, ומותר לכל אדם לסוך את מכתו

בשלמא לדעת תנא קמא, יתכן שמסדרים לבעל חוב. אבל השתא, לרבן שמעון בן גמליאל, דאמר אם עברו שלושים יום מזמן התביעה זבוני מזבנינן ליה למשכנו של הלווה, וגובה המלווה בדמיו את החוב, כיצד יתכן לומר שסדורי מסדרינן ליה,

דתנן, **רבן שמעון בן גמליאל אומר**, אם לא שילם הלווה את חובו כשהגיע זמן הפרעון, אף ללווה עצמו אינו מחזיר אלא עד שלשים יום, אבל מכאן ואילך, מוכרין בבית דין.

ופרכינן לרב נחמן, הסובר שלדברי רבן שמעון בן גמליאל אין מסדרין לבעל חוב.

ממאי דכי קאמר רבן שמעון בן גמליאל שלאחר שלושים יום מזמן התביעה זבוני לגמרי את משכנו של הלווה קאמר, וסבירא ליה שאין מסדרים לבעל חוב.

דלמא רבן שמעון בן גמליאל הכי קאמר: נתן לו הלווה במשכון מעיל של משי והגיע זמן פרעון החוב, עד שלשים יום, אם ישלם הלווה את חובו, הדר ליה בגד המשי הממושכן אל הלווה בעיניה.

מכאן ואילך אם לאחר שלושים יום לא יפרע את החוב, בזמן שיזדקק הלווה למעיל ויהא על המלווה להחזירו, לא יחזיר לו המלווה את מעילו העשוי משי, אלא מיהדר ליה, יחזיר לו מעיל פשוט מצמר, למאי דחזי ליה — לפי כבודו של הלווה, ומזבנינן מאי דלא חזי ליה, את מעיל המשי, שאינו חייב ללכת

ללווה את כליו משום שכל ישראל בני מלכים, ר"ן. ועיין רש"ש.

251. החכמת מנוח ביאר שמדברי רבי שמעון

אחר אכילתו, וכתב המהר"ץ חיות שכוונתו להליכה מרובה, אבל ד' אמות חייב ללכת.

250. אבל תנא קמא סבר שלעולם מחזירין

בשמן וורד.

רבי ישמעאל ורבי עקיבא — **דתניא**: **הרי שהיו נושין בו אלף זון, והוא לבוש איצטלא בת מאה מנה, מפשיטין אותה ממנו ומלבישים אותו איצטלא הראויה לו.** ובהפרש שבין האיטלא היקרה לאיטלא הזולה משלמים למלווה את חובו.

ותנא משום רבי ישמעאל ותנא משום רבי עקיבא: אין מפשיטין ממנו את איצטליתו, משום שכל ישראל ראויין לאותה איצטלא בת מאה מנה, לפי שבני ישראל בני מלכים הם.

משום כך אמר רב נחמן שלדעת רבן שמעון בן גמליאל לא יתכן שמסדרים לבעל חוב, כי אילו היו צריכים לסדר לו, לא היה דבר שאינו ראוי לו. אלא ודאי, סבר רבן שמעון בן גמליאל, שעד שלושים יום מתאריך הפרעון מחזירים לו את מעילו העשוי משי, ולאחר שלושים יום מוכרים אותו לגמרי, ואין מחזירים לו כלום, לפי שאין מסדרין לבעל חוב.

ומקשינן: **למאי דסליק אדעתין מעיקרא, דסבר רבן שמעון בן גמליאל שהמלווה יחיב ליה ללווה מאי דחזי ליה, בגד או כלי הראוי לו, ומזבנינן מאי דלא חזי ליה, ואת ההפרש נוטל המלווה בפרעון חובו,**

בשלמא אם נוטל המלווה למשכון כר וכסת, ניתן לומר שהלווה אינו צריך כר וכסת משובחים, וחזי ליה כר באיכות פחותה ממה שהיה לו וכך ישתכר המלווה את ההפרש **דביני ביני**, בין הכר היקר לכר זול שהוא מחזיר ללווה.

אלא אם נוטל מחרישה למשכון, **מחרישה, למאי חזיא?** הרי אין בנמצא מחרישה יקרה יותר או זולה יותר, וממילא אין תועלת למלווה במכירתה,

אמר רבא בר רבה: מדובר כאן, **במחרישה דכספא** העשויה כסף, דיכול המלווה למוכרה, וכשיצטרך הלווה למחרישה יתן לו מחרישת עץ, ואת ההפרש ביניהם יקח המלווה לפרעון החוב.

מתקיף לה רב חגא: לדעת אותם תנאים האומרים שאם היה הלווה לבוש באיצטלא בת מאה מנה אין מורידים אותה ממנו מפני שכל ישראל בני מלכים הם,

ולימא ליה המלווה ללווה: **לאו עלי קרמית!** פרנסתך אינה מוטלת עלי יותר מעל כל אדם, ומאחר שהינך לובש בגד יקר, מכור אותו, ותן לי את דמיו כנגד החוב⁽²⁵²⁾,

ואף על פי שכל ישראל בני מלכים וראויים הם לבגדים יקרים, מכל מקום, אין למלווה חיוב לדאוג לכך שישאר הבגד היקר

הגמרא את כל הנך תנאי ולא די בהבאת דברי רבי שמעון בלבד.

252. כך פירשו התוספות, אבל הראב"ד פירש שהקושיה היא למאן דסבר מסדרים לבעל חוב מדוע המלווה אינו יכול לקחת הכל לעצמו

בלבד אין ראיה שאפשר להזיק למלווה ולא לפרוע את חובו דדלמא לענין שבת התירו ולא לענין הפסד חבירו, אבל אחר שאביי השווה את דברי רבי שמעון לשאר התנאים שמע מינה שרבי שמעון מודה לרבי ישמעאל דאמר כל ישראל ראויים לאותו איצטלא, ומשום כך הביאה

ברשותו של הלווה יותר מכל אדם אחר,

קיד-א אמר ליה אבוי לרב חגא: איברא, אכן פרנסתו של הלווה עליה, על המלווה, קרמי, משום שנאמר [דברים כד] בהחזרת המשכון: "ולך, הלווה, תהיה תהיה צדקה".

משמע שהוטל על המלווה לדאוג לכך שלא ימנע מהלווה הנזק הכבוד והתענוג שהורגל בו.

ומסקינן אליבא דרבן שמעון בן גמליאל שאין מסדין לבעל חוב, אלא לאחר שלושים יום מוכרים את נכסיו כדי לפרוע את חובו.

אבל לדעת חכמים, הסוברים שאין מוכרים את נכסי הלווה, ולעולם כלי יום מחזיר ביום וכלי לילה מחזיר בלילה,

איבעיא להו: מהו שיסדרו בבעל חוב? האם מקור דבריהם שמחזירין ללווה את הכר ואת המחרישה נובע מדין סידור לבעל חוב, או לא? (253)

מי גמר "מיכה מיכה" מערכין, כשם שהמעריך את עצמו ליתן ערכו להקדש, משירים לו כדי חייו, כך משירים לבעל חוב שאין לו כסף לשלם, או לא.

תא שמע: דשלה רבין באגרתיה, דבר זה,

האם למדים "מיכה מיכה" מערכין או לא, שאלתי לכל רבותי, ולא אמרו לי דבר.

ברב, כך היתה שאלה בבית המדרש, וממנה יש ללמוד תשובה לשאלה זו:

האומר "חרי עלי מנה לבדק הבית", גובים ממנו מה שיש לו עכשיו, ואת המותר ישלם לכשיהיה לו. ומיבעיא לן, מהו שיסדרו לזה שהתחייב מנה לבדק הבית, האם ישאירו לו את כלי תשמישו כפי שמסדרים למעריך את עצמו כשאין לו מעות,

רבי יעקב משמיה דבר פדא, ורבי ירמיה משמיה דאילפא אמרי, דבר זה ניתן ללמוד בקל וחומר מבעל חוב,

ומה בעל חוב, שאין לו לשלם את חובו, אם לקחו ממנו כר וכסת כמשכון, מחזירין לו בשעה שהוא נזקק להם, ואף על פי כן בשעה שגובים ממנו אין מסדין לו, דלא גמרינן "מיכה מיכה" מערכין,

אם כן, המתחייב מנה להקדש, שלקחו ממנו כר וכדומה, שאין מחזירין, אינו דין שאין מסדין.

אלמא פשיטא לרבי יעקב ורבי ירמיה שאין מסדרים לבעל חוב.

ורבי יוחנן אמר: בפרשת ערכין [ויקרא כז

בטענה שאין פרנסת הלווה תלויה עליו. וכן כתב הרש"ש.

253. בביאור הספק בגמרא נאמרו כמה דרכים. א. התוספות רי"ד פירש שהגמרא מסתפקת לדעת רבנן, אבל לדעת רבן שמעון בן גמליאל כבר אמר רב נחמן שאין מסדרים.

ב. ברש"י [ד"ה אין מסדרים] משמע שהספק הוא אליבא דרשב"ג וביאר בחכמת מנוח דמיבעיא לן אי סבירא לן כרשב"ג בחדא שעד שלושים יום מחזירין אבל אחר שלושים יום לא סבירא לן כוותיה דמוכרים, ומיבעיא לן אם מסדרים או לא.

ג. לדעת הר"ן המפרש שמחלוקת רבנן